

III. Teologia praktyczna

Ks. Jan Dyduch

Papieska Akademia Teologiczna, Kraków

WSPÓLPRACA INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO Z KOŚCIOŁEM PARTYKULARNYM

WPROWADZENIE

Posynodalna adhortacja apostolska *Vita consecrata*, ogłoszona przez Jana Pawła II 25 III 1996 r. jako owoc IX Synodu Biskupów, przypomniła po raz kolejny znaczenie życia konsekrowanego w Kościele i świecie. Powinno ono zajaśnieć nowym blaskiem i stać się znakiem jedności i świętości Kościoła dla współczesnego świata. To wymaga ożywionej współpracy instytutów życia konsekrowanego z biskupami, którzy „są widzialnym źródłem i fundamentem jedności w swoich partykularnych kościołach, uformowanych na wzór Kościoła powszechnego, w których istnieje i z których się składa jeden i jedyny Kościół katolicki”¹

Synod wzywa osoby konsekrowane, aby podejmując tę współpracę, dały świadectwo wspólnoty kościelnej: „Kluczowym aspektem tej kościelnej komunii jest wierność umysłu i serca wobec nauczania biskupów, którą wszystkie osoby konsekrowane powinny lojalnie realizować w życiu, dając o niej otwarcie świadectwo wobec Ludu Bożego...”² W niniejszym artykule zamierzamy ukazać prawny aspekt tej współpracy realizowany w ramach Kościoła partykularnego.

I. ZNACZENIE ŻYCIA KONSEKROWANEGO W KOŚCIOLE POWSZECHNYM I PARTYKULARNYM

Realizacja rad ewangelicznych sięga początków życia i działalności Kościoła. Kształtując się w ciągu wieków w różnej formie, były uważane za istotny element życia chrześcijańskiego, a dar życia konsekrowanego zawsze traktowano jako bogactwo wspólnoty kościelnej.³ Życie konsekrowane jest elementem o decydującym

¹ KK 23.

Jan Paweł II, *Vita consecrata*, 46 (dalej: VC).

³ Por. tamże 2.

znaczeniu dla misji Kościoła, gdyż wyraża najgłębszą istotę powołania chrześcijańskiego. Dlatego „znajduje się w samym sercu Kościoła”⁴

Osoby konsekrowane stanowią cenny dar dla teraźniejszości i przyszłości Ludu Bożego, gdyż są głęboko zespolone z jego życiem, świętością i misją. W ten sposób wpisują się one w strukturę Ludu Bożego,

który nie wedle ciała, lecz dzięki duchowi zrość się miał w jedno i być nowym Ludem Bożym. Albowiem wierzący w Chrystusa... ustanawiani są w końcu rodzajem wybranym, królewskim kapłaństwem, narodem świętym, ludem nabytym, co niegdyś nie był ludem, teraz zaś jest Ludem Bożym.⁵

Lud Boży ma być święty, gdyż Bóg jest święty. Kościół jest Ludem Bożym, zaś profesja rad ewangelicznych, którą charakteryzuje się życie konsekrowane, należy do życia i świętości Kościoła.⁶ Dążenie do świętości to zadanie całego Ludu Bożego i poszczególnych jego członków, w szczególności zaś osób konsekrowanych. Mają one tak świadczyć o doskonałości, aby w każdym chrześcijaninie umocnić jej pragnienie:

Osoby konsekrowane bowiem z samej natury życia zakonnego przynależą do dynamicznej działalności Kościoła, który gorąco pożąda Absolutu, jakim jest Bóg, i jest wezwany do świętości. Zakonnicy są świadkami tej świętości.⁷

Kościół – Lud Boży „...jest w Chrystusie niejako sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego...”⁸ Ten charakter sakramentalny Kościoła mają budować wszyscy: pasterze, osoby świeckie i zakonne; każdy na swój sposób. Każdy, zgodnie z wyznaczoną rolą, ma być znakiem i narzędziem zjednoczenia z Bogiem i zbawienia świata.⁹ Szczególne zadania uczestnictwa w sakramentalnej naturze Kościoła przypadają osobom konsekrowanym, które poprzez realizowanie bogactwa swoich charyzmatów mają przyczyniać się do tego, aby ta jego natura coraz głębiej się urzeczywistniała i stawała się coraz bardziej czytelnym znakiem dla świata.¹⁰

Sakramentalna natura Kościoła zakłada jego rzeczywistość złożoną, składającą się z pierwiastka Boskiego – nadprzyrodzonego, niewidzialnego i ludzkiego – widzialnego. Tak pojęta rzeczywistość Kościoła jawi się jako misterium – tajemnica, w której jest obecny Duch Święty. On jest mocą i życiem Kościoła, źródłem jego wielorakich darów, spoiwem jego jedności, światłem i żarem jego miłości.¹¹ Duch Święty jest szczególnym światłem i przewodnikiem dla życia zakonnego:

⁴ Tamże 3.

⁵ KK 9.

⁶ Por. KK 44.

⁷ VC 39.

⁸ KK 1.

⁹ *Notae directivae pro mutuis relationibus inter episcopos et religiosos in Ecclesia*, Congregatio pro Episcopis et Congregatio pro Religiosis et Institutis Saecularibus, AAS 70 (1978), s. 473-506 (dalej: MR).

¹⁰ Por. VC 46.

¹¹ MR 1.

W całej historii Kościoła życie konsekrowane było żywym znakiem dla działania Ducha, jak gdyby uprzywilejowaną przestrzenią absolutnej miłości Boga i bliźniego, świadcząca o Bożym zamyśle uczynienia z całej ludzkości wielkiej rodziny dzieci Bożych....¹²

Kościół – Misterium jest w swej istocie tajemnicą komunii, ludem zgromadzonym przez jedność Ojca, z Syna i Ducha Świętego. Domaga się to, aby między członkami panowała braterska miłość i wzajemna wspólnota. Naucza bowiem Sobór Watykański II, że wolą Bożą jest, aby ludzie uświęcali się i zbawiali, nie pojedynczo, ale we wspólnocie.¹³ W świetle tej nauki osoby konsekrowane mają spełnić bardzo ważne zadanie:

Od osób konsekrowanych oczekuje się, by były prawdziwymi mistrzami komunii i by żyły jej duchowością... Zmysł kościelnej komunii, rozwijając się w duchowość komunii, kształtuje sposób myślenia, mówienia i działania, które sprawia, że Kościół rozrasta się w głąb i wszerz.¹⁴

Kościół – Wspólnota jest Mistycznym Ciałem Chrystusa. W budowaniu Ciała Chrystusowego istnieje różnorodność członków i zadań. Tutaj także na osobach konsekrowanych spoczywa szczególna odpowiedzialność. Naucza bowiem Sobór Watykański II: „Na wszystkich zakonnikach... ciąży obowiązek usilnej i gorliwej współpracy w budowaniu i wzroście całego Mistycznego Ciała Chrystusowego oraz dla dobra kościołów partykularnych”¹⁵

Ten ważny obowiązek spoczywający na osobach konsekrowanych, wobec Kościoła powszechnego i kościołów partykularnych ułatwia im wypełniać charyzmat. Wszelki autentyczny charyzmat wnosi w duchowe życie Kościoła dar zdrowej nowości i inspiruje oryginalne działanie.¹⁶ U źródeł każdego charyzmatu ukryte jest potrójne dążenie: dążenie do Ojca, Syna i Ducha Świętego:

Istotnie to potrójne dążenie jest zawsze obecne – choć w formie uzależnionej od różnych stylów życia – w każdym charyzmacie założycielskim; wynika to z samego faktu, że dominującym elementem charyzmatu jest zar przenikający do głębi duszy, która pragnie się upodobnić do Chrystusa, aby dawać świadectwo w wybranym aspekcie jego tajemnicy.¹⁷

Stąd budowanie Kościoła wymaga od osób konsekrowanych wierności charyzmatowi założyciela oraz przekazywania dziedzictwa duchowego instytutu ukształtowanego przez tenże charyzmat.¹⁸

Charyzmaty życia konsekrowanego odgrywają doniosłą rolę dla rozwoju kościołów partykularnych. Charyzmat bowiem charakteryzuje się bowiem żywym zmysłem Kościoła *sentire cum Ecclesia*. Ten zmysł Kościoła przejawia się zaangażowaniem we wszystkie wymiary życia kościelnego oraz posłuszeństwem pasterzom Kościoła. Taka postawa prowadzi do harmonijnej współpracy w Kościele partykularnym. Stąd współpraca między biskupem i klerem diecezjalnym a zakonnikami

¹² VC 35.

¹³ Por. MR 2.

¹⁴ VC 46.

¹⁵ CB 33.

¹⁶ MR 12.

¹⁷ VC 36.

¹⁸ Tamże 36.

jawi się jako warunek rozwoju duszpasterstwa diecezjalnego oraz rozwoju instytutów życia konsekrowanego. Dialog między biskupem a zakonnikami prowadzony w Kościele partykularnym w duchu miłości powinien także posiadać formy instytucjonalne. Chodzi tu o stały kontakt przełożonych instytutów życia konsekrowanego męskich i żeńskich z biskupem diecezjalnym celem wzajemnego poznania i uzgadniania wspólnych działań.¹⁹ Wieloraki wzajemny dialog i współdziałanie biskupów i zakonów są wymownym świadectwem braterstwa i jedności, tak bardzo potrzebnym, w podzielonym i zantagonizowanym współczesnym świecie:

Szczególna troska biskupów o powołanie i misję instytutów oraz szacunek, jakie instytuty okazują posłudze biskupów przez gotowość do realizacji ich konkretnych wskazań duszpasterskich dotyczących życia diecezji, to dwie ściśle ze sobą związane formy jedynej miłości eklezjalnej która nakazuje by wszyscy służyli organicznej komunii całego Ludu Bożego, tak charyzmatycznej jak i hierarchicznej.²⁰

Instytuty życia konsekrowanego, będące integralną częścią Kościoła i należące do jego życia i świętości, poprzez swoją obecność i działalność ubogacają dynamizm Kościoła partykularnego, a także stają się jego siłą i źródłem jedności.

II. ZADANIA BISKUPA DIECEZJALNEGO WOBEC INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO

W Kościele partykularnym, diecezji, spotykają się biskup z osobami konsekrowanymi. Ta wspólnota rodzi wobec biskupa szczególne zadania. Biskupi oraz duchowieństwo diecezjalne powinni być zdecydowanymi rzecznikami życia konsekrowanego, obrońcami wspólnot zakonnych i wychowawcami kandydatów do zakonów.²¹ Wywodzą się oni spośród ludu wiernego kształtowanego w duszpasterstwie parafialnym, kierowanym przez biskupa i prezbiterów.

Duch Święty, który w różnych epokach dziejów Kościoła wzbudzał liczne formy życia konsekrowanego, nadal prowadzi swoje dzieło, udzielając nowych charyzmatów ludziom żyjącym współcześnie, aby tworzyli nowe instytuty odpowiadające potrzebom naszych czasów. Wyrażając za to wdzięczność Bożej Opatrzności, należy podjąć niezbędny wysiłek rozpoznawania charyzmatów. Takie rozeznanie jest konieczne przede wszystkim w Kościele partykularnym. W diecezji biskup powinien zbadać świadectwo życia i prawowierność założycieli i założycielek takich wspólnot. Ich duchowość, wrażliwość na potrzeby Kościoła, metody formacji i sposoby przyjmowania członków do nowych wspólnot. Kierując się kryteriami podanymi przez *Kodeks prawa kanonicznego* i inne dokumenty kościelne, dotyczące tych spraw, oraz biorąc pod uwagę potrzeby Kościoła powszechnego i partykularnego, jak potrzeby społeczności świeckiej, powinien ocenić autentyczność charyzmatu. Do tego zobowiązuje biskupa prawodawca kościelny:

¹⁹ Por. tamże 46-50.

²⁰ Tamże 49.

²¹ Por. MR 28.

tylko Stolicy Apostolskiej rezerwuje się zatwierdzanie nowych form życia konsekrowanego. Biskupi zaś diecezjalni niech starają się rozpoznać nowe dary życia konsekrowanego powierzone przez Ducha Świętego Kościołowi i wspomagać ich promotorów, ażeby możliwie najlepiej wyrażali swoje założenia i zabezpieczali odpowiednimi statutami...²²

Adhortacja *Vita consecrata* wzywa biskupa, będącego ojcem i pasterzem całego Kościoła partykularnego, aby rozpoznawał poszczególne charyzmaty, chronił ich specyfikę, troszczył się o ich rozwój i współdziałanie.²³

Zadanie to realizują biskupi, prowadząc przygotowania i erygując instytuty życia konsekrowanego na prawie diecezjalnym. Nowy *Kodeks* postanawia: „Biskupi diecezjalni mogą, każdy na własnym terytorium, erygować formalnym dekretem instytut życia konsekrowanego, po niezbędnej konsultacji ze Stolicą Apostolską”²⁴ Nowe zakony może zakładać Stolica Apostolska i biskupi diecezjalni. Zazwyczaj inicjatywa należy do biskupów, którzy w porozumieniu ze Stolicą Apostolską erygują nowe instytuty zakonne, pozostające na prawie diecezjalnym, dopiero po dłuższej próbie mogą uzyskać zatwierdzenie Stolicy Apostolskiej.²⁵ Dopóki instytut zakonny pozostaje na prawie diecezjalnym jest przedmiotem szczególnej troski biskupa. *Kodeks prawa kanonicznego* postanawia: „Instytut na prawie diecezjalnym pozostaje, z zachowaniem kanonu 586, pod szczególną opieką biskupa diecezjalnego”²⁶ To on zatwierdza jego konstytucje, wprowadza do nich zmiany, załatwia ważniejsze sprawy, przekraczające kompetencje jego przełożonych, *servatis tamen de iure servandis*.²⁷

Biskup diecezjalny, który jest zewnętrznym przełożonym zakonów na prawie diecezjalnym, winien uszanować ich autonomię. Również zobowiązany jest on uszanować ją wobec wszystkich innych instytutów życia konsekrowanego:

§ 1. Poszczególnym instytutom przyznaje się słuszną autonomię życia, zwłaszcza w zakresie zarządzania, dzięki której niech posiadają w Kościele własną dyscyplinę, a także zachowają własne dziedzictwo, o którym mowa w kan. 578. § 2. Ordynariusze miejsca winni tę autonomię zachowywać i jej strzec.²⁸

Kościół gwarantuje instytutom, w szczególności ich przełożonym, właściwą autonomię działania wewnątrz samej społeczności realizacji rad ewangelicznych. Nie jest to jednak autonomia bezwzględna i absolutna, gdyż żaden instytut nie jest samowystarczalny. Stanowi zawsze społeczność korzystającą ze środków Kościoła i ma sens wówczas, gdy jest włączony w życie organizmu Kościoła partykularnego.²⁹

²² KPK, kan. 605

²³ Por. MR 49.

²⁴ KPK, kan. 579.

²⁵ Por. J. B a r, J. K a ł o w s k i, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, Warszawa 1985, s. 52.

²⁶ KPK, kan. 594.

²⁷ Por. KPK, kan. 595.

²⁸ KPK, kan. 586.

²⁹ Por. M. Ż u r o w s k i, *Społeczności realizacji rad ewangelicznych w komunii Kościoła partykularnego*, PK 25 (1982) nr 1-2, s. 129.

Autonomia pozwala instytutom strzec własnej dyscypliny i zachować ich nie-naruszone dziedzictwo duchowe i apostołskie. Dlatego biskupi w duchu pasterskiej miłości powinni traktować charyzmat życia konsekrowanego jako dar przeznaczony nie tylko dla danego instytutu, ale dla Kościoła. Mają zatem wspomagać osoby konsekrowane, aby trwały w komunii z Kościołem i dochowały wierności charyzmatowi swego instytutu oraz otwierały się na potrzeby duchowe i duszpasterskie naszych czasów. Osoby konsekrowane zaś „...winny wielkodusznie służyć Kościołowi partykularnemu, na miarę własnych sił i zgodnie ze swym charyzmatem, działając w pełnej komunii z biskupem na polu ewangelizacji i katechezy oraz życia parafialnego”³⁰

Ta pełna komunია wymaga od każdej, nawet najmniejszej jednostki instytutu, realizacji rad ewangelicznych, aby zachowując łączność z większymi własnymi społecznościami, miała na uwadze swoje miejsce w Kościele. Zachować winna komunię z całym Kościołem, z diecezją i z parafią tak, aby swoim charyzmatem i powołaniem, spełniając własne zadania, ubogaciła także diecezję i parafię.³¹

Autonomia zakonów ma służyć koordynacji ich służby Kościołowi powszechnemu z posługą na rzecz Kościoła partykularnego. Temu celowi ma służyć także szczególny przejaw autonomii wyrażający się przywilejem egzempcji. Instytuty nie mogą powoływać się na autonomię ani nawet na przywilej egzempcji, aby uzasadnić decyzje sprzeczne z wymogami organicznej komunii i zdrowego życia kościelnego.³²

Nowe światło na funkcję i znaczenie przywileju egzempcji rzuciło nauczanie Soboru Watykańskiego II:

3. Egempcja, mocą której zakonnicy podlegają Ojcu Świętemu lub innej władzy kościelnej, a wyjęci są spod jurysdykcji biskupa, ma głównie na celu wewnętrzny ład instytutu..., a również możliwość posługiwania się przez Ojca Świętego zakonnikami dla dobra całego Kościoła...
4. Wszyscy zakonnicy, wyjęci i nie wyjęci, podlegają władzy ordynariuszy miejscowych, w tym co dotyczy sprawowania publicznego kultu Bożego, duszpasterstwa, podawania ludowi świętej nauki, religijnego i moralnego wychowania wiernych, zwłaszcza dzieci, katechizacji...³³

Powyższe stwierdzenia mają swe źródło w konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium*, która podkreśla cel egzempcji, którym jest dobro całego Kościoła, z czym nieodłącznie związany jest obowiązek zakonników okazywania biskupom czci i posłuszeństwa (por. nr 45). Stąd egzempcja jest dana zakonowi przede wszystkim dla dobra Kościoła. Tak więc Sobór podtrzymał zakonną egzempcję, traktując ją jako zadanie a nie przywilej, bowiem w nowy sposób określił jej dwa istotne cele: utrzymanie wewnętrznego ładu zakonu i możliwość posługiwania się przez papieża zakonnikami dla pożytku całego Kościoła. Z kolei nauczanie soborowe ograniczyło zakonną egzempcję i podkreśliło jej względny charakter.³⁴ Ograniczyło ją potrzebą należytego zorganizowania opieki duszpasterskiej wiernych diecezji, co

³⁰ VC 49.

³¹ Por. M. Żurowski, *Spółeczności*, s. 132.

³² VC 49.

³³ DB 35.

³⁴ Por. J. Bar, *Poradnik kanonicznego prawa zakonnego*, Warszawa 1986, s. 138.

należy do głównych zadań pastoralnych biskupa. Stąd też biskupi powinni uszanować egzempcję zakonną, w przypadku jednak potrzeb duszpasterskich w diecezji przełożeni zakonni nie mogą wymawiać się przywilejem egzempcji, ale w duchu posłuszeństwa podjąć powierzone im zadania duszpasterskie. Bowiem *Vaticanum II* postanawia:

Egzempcja ta nie stoi na przeszkodzie, żeby zakonnicy podlegali jurysdykcji biskupiej w poszczególnych diecezjach, stosownie do przepisów prawa, jak tego wymagają duszpasterskie zadania biskupów oraz należycie zorganizowana opieka nad duszami.³⁵

Nauczanie soborowe wymienia dzieła apostołskie i funkcje duszpasterskie, które nie mogą podlegać egzempcji, np. wykonywanie liturgii, nauczanie prawd religijnych, prowadzenie szkół i zakładów wychowawczych itd. Egzempcja nie może zatem stać na przeszkodzie dobrych wzajemnych stosunków między członkami Ludu Bożego, wzajemnej ich współpracy i koordynacji działań pasterskich tam, gdzie pracują osoby konsekrowane. Dlatego zachowanie własnego charyzmatu i podstawowego programu zawartego w konstytucjach nie sprzeciwia się włączeniu do rodziny diecezjalnej, w społeczność Kościoła partykularnego, który urzeczywistnia Ewangelię w tym konkretnym środowisku.³⁶ W oparciu o nauczanie *Vaticanum II* nowy Kodeks następująco określa egzempcję:

Mając na uwadze większe dobro instytutów oraz troskę o zabezpieczenie potrzeb apostołatu, papież, na mocy swego prymatu obejmującego cały Kościół, może ze względu na wspólnyżytek wyjmować instytuty życia konsekrowanego spod kierownictwa ordynariuszy miejsca i poddawać je tylko sobie lub innej władzy kościelnej.³⁷

Biorąc pod uwagę wskazania Soboru Watykańskiego II i przytoczony wyżej kanon o egzempcji zakonnej, trzeba stwierdzić, że nie można jej rozumieć w świetle przepisów *Kodeksu prawa kanonicznego* z 1917 r. Dziedzina ta została na nowo uporządkowana przez nauczanie *Vaticanum II* i nic nie stoi na przeszkodzie, by zakonnicy na „prawie papieskim” podlegali także biskupiej jurysdykcji w diecezjach zgodnie z postanowieniami prawa.³⁸ Nadal jednak instytuty na prawie papieskim w zakresie wewnętrznego ładu i dyscypliny podlegają wyłącznie i bezpośrednio Stolicy Apostolskiej.³⁹ Sprawę tę należy traktować jako ważny element autonomii instytutów życia konsekrowanego.

W kontekście nauczania soborowego, którego wyrazem prawnym są przepisy *Kodeksu prawa kanonicznego* z 1983 r., wydaje się, że nie można dziś traktować egzempcji zakonnej jako przywileju, ale trzeba ją postrzegać jako zadanie, polegające na uporządkowaniu wewnętrznego zarządu instytutów życia zakonnego, celem owocniejszego służenia Kościołowi powszechnemu i partykularnemu. Stąd słuszniejsze jest obecnie akcentowanie autonomii życia konsekrowanego i współpracy

³⁵ DB 35.

³⁶ Por. M. Żurowski, *Społeczności*, s. 133.

³⁷ KPK, kan. 591.

³⁸ Por. M. Żurowski, *Biskup diecezjalny a wyższy przełożony instytutu życia konsekrowanego*, PK 27 (1984) nr 3-4, s. 33-37.

³⁹ Por. KPK, kan. 593.

biskupów z wyższymi przełożonymi zakonów, niż odwoływanie się do przywileju egzempcji.

Prawodawca zobowiązuje biskupa do popierania życia konsekrowanego i do troski o jego rozwój. Jednym z przywilejów tego rozwoju jest tworzenie nowych domów zakonnych. Tego aktu prawnego dokonuje, zgodnie z konstytucjami, kompetentny przełożony zakonny. Przed jego dokonaniem zobowiązany jest uzyskać pisemną zgodę biskupa diecezjalnego.⁴⁰ Ma on prawo dołączyć do zezwolenia warunki, które przełożeni instytutów są zobowiązani wykonać.⁴¹ Warunki te nie mogą mieć na uwadze ograniczenia rozwoju życia konsekrowanego, a jedynie zabezpieczenie działalności duszpasterskiej.

Nowością jest postanowienie kanonu 612, wymaga ono dodatkowej zgody biskupa diecezjalnego na przeznaczenie istniejącego już domu zakonnego na inne dzieła apostołskie niż to, dla którego był poprzednio ustanowiony. Zmiana taka ma charakter nie tylko wewnętrznego zarządu ale także powoduje nadanie tej jednostce innego charakteru apostołskiego. Dlatego potrzeba nowego zezwolenia biskupa.⁴²

Wyrazem współpracy biskupa i przełożonych zakonnych jest wizytacja instytutów życia konsekrowanego. Zarówno biskupi jak i przełożeni są upoważnieni i zobowiązani do przeprowadzenia wizytacji. Mają one inny przedmiot, zakres i cel w przypadku ich dokonywania przez biskupów, niż w przypadku – przełożonych. Prawodawca postanawia:

Biskup diecezjalny może osobiście lub przez kogo innego, podczas wizytacji pasterskiej, jak również w wypadku konieczności wizytować kościoły i kaplice, do których wierni habitualnie uczęszczają, szkoły oraz inne dzieła miłosierdzia zarówno duchowego jak i doczesnego, powierzone zakonnikom. Nie dotyczy to jednak szkół, które są dostępne wyłącznie własnym alumnom instytutu.⁴³

Dobro jedności Kościoła i żyjących w jego wspólnocie instytutów życia konsekrowanego oraz odpowiedzialność za kierowanie duszpasterstwem i apostołstwem w diecezji nakłada na biskupa szczególne zadania włączenia osób konsekrowanych w służbę Kościołowi powszechnemu i partykularnemu.

III. DUSZPASTERSTWO I APOSTOLSTWO INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO

Osoby konsekrowane uczestniczą wspólnie z biskupami i z duchowieństwem diecezjalnym w budowaniu, wzroście i miłości Kościoła. Dlatego zobowiązane są popierać ten cel poprzez modlitwę, uczynki pokutne, świadectwo życia oraz zachowując właściwy swojemu instytutowi charakter, coraz chętniej i gorliwiej podejmować dzieła zewnętrznego apostołatu i angażować się w działalność duszpasterską.⁴⁴

⁴⁰ Por. KPK, kan. 609, § 1.

⁴¹ Por. KPK, kan. 611, § 2.

⁴² Tamże s. 39.

⁴³ KPK, kan. 683, § 1.

⁴⁴ Por. DB 33.

Szczególna odpowiedzialność spoczywa w tym względzie na kapłanach zakonnych. Naucza bowiem Sobór Watykański II:

Kapłani zakonni wyświęceni do zadań kapłańskich na to, by i oni byli skrzętnymi współpracownikami biskupiego stanu, mają dzisiaj służyć większą jeszcze pomocą biskupom wobec zwiększenia się potrzeb dusz”⁴⁵

Kapłani ci, uczestnicząc w trosce o dobro dusz i pełniąc apostołstwo pod zwierzchnictwem hierarchii, w pewnym stopniu przynależą do prezbiterium diecezjalnego, dlatego mają prawo do swojej reprezentacji w radzie kapłańskiej, posiadając zarówno czynne jak i bierne prawo wyborcze.⁴⁶ Wspólnota kapłanów diecezjalnych i zakonnych z biskupami ma swoje korzenie sakramentalne:

Z Kolegium więc Biskupim związani są ściśle z tytułu kapłaństwa i świętego posługiwania wszyscy kapłani, zarówno diecezjalni jak i zakonni, i stosownie do swego powołania oraz otrzymanej łaski służą dobru całego Kościoła.⁴⁷

Do rodziny diecezjalnej należą nie tylko kapłani zakonni ale również inni członkowie zakonów: mężczyźni i kobiety. Winni się angażować w różne dzieła apostołatu, świadcząc pomoc pasterzom pod ich zwierzchnictwem.⁴⁸ Wielość dzieł apostołatu, potrzeba ich harmonijnej realizacji w poszczególnych diecezjach, zachowanie jednolitej dyscypliny diecezjalnej wymaga od zakonników właściwej postawy:

Wszyscy zakonnicy winni zawsze odnosić się do biskupów jako następców apostołów z uległością i szacunkiem. Ponadto, ilekroć wzywa się ich, w sposób prawowity, do prac apostołskich zobowiązani są tak spełniać swe powinności, żeby byli biskupom pomocni i ulegli.⁴⁹

Należyte podejście do apostołstwa u osób konsekrowanych, oprócz podanych wyżej racji, ma o wiele głębsze uzasadnienie. Znajdujemy je w dekrecie soborowym *Apostolicam actuositatem*, który zawiera nauczanie nie tylko o apostołstwie świeckich, ale w ogóle o apostołstwie Kościoła i w Kościele. Tam znajdujemy odpowiedź na pytanie, czym ono jest. Apostołstwo jawi się jako działanie zmierzające do tego, aby wszystkich ludzi uczynić uczestnikami zbawczego odkupienia i przez nich skierować cały świat do Chrystusa. Do tak pojętego apostołstwa wezwani są wszyscy ochrzczeni, bowiem powołanie chrześcijańskie jest ze swej natury powołaniem do apostołstwa.⁵⁰

Jeśli każdy chrześcijanin jest powołany do apostołstwa, to tym bardziej osoba konsekrowana. Apostołstwo jest wpisane w życie konsekrowane.⁵¹ Jest ono świadectwem: „Apostołstwo wszystkich zakonników polega przede wszystkim na świadectwie ich życia konsekrowanego, które winni ożywiać modlitwą i pokutą”⁵²

⁴⁵ Tamże 34.

⁴⁶ KPK, kan. 498, § 2.

⁴⁷ KK 28.

⁴⁸ Por. DB 34-35.

⁴⁹ Tamże 35.

⁵⁰ Por. DA 2.

⁵¹ Por. J. Ś i w a, *Apostolat instytutów życia konsekrowanego w kontekście nowej ewangelizacji*, PK 36 (1993) nr 1-2, s. 53.

⁵² KPK, kan. 673.

Takie postrzeganie apostołstwa otwiera ogromne możliwości przed zakonami kontemplacyjnymi, wnoszącymi w życie Kościoła obfite owoce świętości. Także zakony czynne wydatnie uczestniczą w apostołstwie Kościoła:

W instytutach oddanych dziełom apostołskim, działalność apostołska należy do samej ich natury. Dlatego całe życie członków powinno być przepojone duchem apostołskim, a cała działalność apostołska ma być nacechowana duchem zakonnym.⁵³

Ta działalność ma być wykonywana w imieniu i z polecenia Kościoła oraz w jego wspólnocie, dlatego winna być prowadzona pod zwierzchnictwem biskupów. Tak tę sprawę reguluje nowy *Kodeks*:

W sprawach, które dotyczą duszpasterstwa, publicznego wykonywania kultu Bożego oraz innych dzieł apostołskich zakonnicy podlegają władzy biskupów, którym winni okazywać uległe posłuszeństwo i szacunek.⁵⁴

Osoby konsekrowane, uczestnicząc w pełnieniu dzieł apostołskich i duszpasterzując, realizują ewangeliczną radę posłuszeństwa, które winni okazywać zarówno własnym przełożonym jak i biskupom. Rodzi to potrzebę wzajemnych uzgodnień: „W zakresie zlecenia działań apostołskich zakonnikom biskupi diecezjalni i przełożeni zakonni powinni działać we wzajemnym porozumieniu”⁵⁵

Zakonnik, któremu biskup powierzył do wykonania dzieło duszpasterskie lub apostołskie, wykonuje je, podlegając jego władzy i kierownictwu. Równocześnie zobowiązany jest do wierności dyscyplinie własnego instytutu i do posłuszeństwa swojemu przełożonemu. Tak więc posiada niejako dwóch przełożonych i włączony jest w dwie wspólnoty: swoją zakonną i diecezjalną. Nie są to autorytety ani wspólnoty przeciwstawne. Istnieje możliwość harmonijnej współpracy w komunii i miłości jednego Chrystusowego Kościoła. Tej harmonii służy dialog:

Doświadczenie ostatnich lat w pełni potwierdza, że dialog jest nowym imieniem miłości zwłaszcza w łonie Kościoła: dialog pomaga zobaczyć problemy w ich realnych proporcjach i pozwala je podejmować z możliwie największą nadzieją na sukces.⁵⁶

Dialog prowadzony przy powierzaniu osobom konsekrowanym zadań pastoralnych i apostołskich powinien zaowocować umową:

1. Dzieła powierzone zakonnikom przez biskupa diecezjalnego podlegają jego władzy i kierownictwu, z zachowaniem prawa przełożonych... 2. W takich przypadkach biskup diecezjalny i kompetentny przełożony winni zawrzeć pisemną umowę, w której obok innych spraw, należy wyraźnie i dokładnie określić to, co się odnosi do przedmiotu wykonywanego dzieła, przydzielenie do niego zakonników i spraw materialnych.⁵⁷

Takie umowy przydatne będą przy powierzaniu urzędów kościelnych w diecezji. Przy powierzaniu ich zakonnikom nowy *Kodeks prawa kanonicznego* zachował instytucję zwaną prezentacją na urząd kościelny. Zachodzi tu prezentacja

⁵³ KPK, kan. 675, § 1.

⁵⁴ KPK, kan. 678, § 1.

⁵⁵ KPK, kan. 678, § 3.

⁵⁶ VC 74.

⁵⁷ KPK, kan. 681.

ściśle wewnątrzkościelna. W oparciu o smutne doświadczenia historyczne prawodawca wyeliminował wszelkie prezentacje zewnętrzne na urzędy kościelne.⁵⁸ Natomiast zawieranie umów przy powierzaniu urzędów zakonnikom winno respektować następujący przepis *Kodeksu*:

Gdy idzie o nadanie jakiego urzędu kościelnego zakonnikowi, otrzymuje on nominację od biskupa diecezjalnego, po przedstawieniu kandydata przez kompetentnego przełożonego lub przynajmniej za jego zgodą.⁵⁹

Usunięcie zakonnika z urzędu dokonuje biskup diecezjalny lub przełożony zakonny po powiadomieniu drugiej strony, której zgoda nie jest wymagana.⁶⁰ Ze względu na palące potrzeby duszpasterskie oraz brak kleru diecezjalnego szczególne znaczenie posiada aktualnie powierzanie instytutom życia konsekrowanego parafii, a zakonnikom będącym kapłanami urzędu proboszcza. Sprawę tę reguluje *Kodeks prawa kanonicznego*, który zezwala biskupowi diecezjalnemu powierzyć parafię zakonowi kleryckiemu, a nawet erygować ją w kościele zakonnym i mianować zakonnika proboszczem.⁶¹ Wymaga to jednak pisemnej umowy:

Powierzenie parafii, o którym w § 1, może być dokonane na stałe lub na ściśle określony czas. W obydwu przypadkach ma to być uczynione na podstawie pisemnej umowy zawartej pomiędzy biskupem diecezjalnym i kompetentnym przełożonym instytutu lub stowarzyszenia. Obok innych spraw należy w niej wyraźnie i dokładnie określić to, co dotyczy wypełniania posługi, przydzielonych do tego osób oraz spraw ekonomicznych.⁶²

Owocniej i harmonijnej współpracy instytutów życia konsekrowanego z kościołami partykularnymi służyć będą struktury powoływane zarówno na szczeblu Konferencji Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich i Żeńskich, jak i na szczeblu diecezjalnym. Takie instytucje, ustanowione w formie komisji czy rad, winny się składać przedstawicieli kleru diecezjalnego i zakonów. Ich zadaniem będzie dialog promujący duszpasterstwo, apostołstwo i życie konsekrowane.⁶³ Tak skonstruowany dialog przyczyni się do budowania Kościoła – Ludu Bożego:

Jeśli wszystko to będzie konsekwentnie realizowane w duchu wierności wskazaniom Magisterium, organizmy łączności i komunii okażą się szczególnie pomocne w znajdowaniu rozwiązań, które pozwolą uniknąć nieporozumień i napięć zarówno na płaszczyźnie teoretycznej jak i praktycznej. W ten sposób przyczynią się nie tylko do umocnienia komunii między instytutami życia konsekrowanego a biskupami, ale także do realizacji misji samych kościołów partykularnych.⁶⁴

W całości duszpasterstwa i apostołstwa Kościoła partykularnego zakony spełniają znaczącą i doniosłą rolę. Działalność ta dokonuje się zarówno w obrębie parafii, jaki i diecezji. Zewnętrznym przejawem tego jest także udział osób konsekrowanych w diecezjalnych i parafialnych radach duszpasterskich. Zwierzchnictwo

⁵⁸ Por. M. Żurowski, *Biskup diecezjalny*, s. 37.

⁵⁹ KPK, kan. 682, § 1.

⁶⁰ Por. KPK, kan. 682, § 2.

⁶¹ Por. KPK, kan. 520, § 1.

⁶² KPK, kan. 520, § 1.

⁶³ Por. VC 50, 53; MR 63-6; KPK, kan. 708.

⁶⁴ VC 53.

nad duszpasterstwem i apostołstwem w diecezji sprawuje biskup diecezjalny, który powołując do tych zadań zakonników, czyni to w porozumieniu z kompetentnym przełożonym instytutu życia konsekrowanego.

ZAKOŃCZENIE

Natura Kościoła Chrystusowego, który jest jednością w wielości, wymaga współdziałania wszystkich jego członków i wszystkich wspólnot. Szczególnie znaczenie w tym względzie posiada współpraca w wymiarze diecezji – Kościoła partykularnego; współpraca między biskupem i klerem diecezjalnym, a przełożonymi zakonnymi i zakonnikami oraz zakonnice. Duszpasterstwem i apostołstwem kieruje biskup, który angażuje w nie instytuty życia konsekrowanego, troszcząc się o ich rozwój, akceptując ich charyzmat, szanując ich autonomię oraz ich wewnętrzną dyscyplinę i zarząd. Osoby konsekrowane ze swej strony chętnie podejmują zadania duszpasterskie i apostołskie, okazując szacunek i posłuszeństwo biskupom. Chodzi tu nie tylko o instytuty na prawie diecezjalnym ale także papieskim, które w sprawach duszpasterstwa i apostołstwa podlegają zwierzchnictwu biskupów.

Szczególne więzy łączą biskupa z zakonnikami – kapłanami, którzy sakrament kapłaństwa otrzymują przez jego ręce. Dlatego są współpracownikami stanu biskupiego. Stawia to wobec nich szczególne wezwanie do współpracy. Harmonijna współpraca wszystkich osób konsekrowanych z biskupami i kapłanami jest świadectwem ich wspólnej miłości Kościoła i Chrystusa.

LA COLLABORAZIONE DEGLI ISTITUTI DI VITA CONSACRATA CON LA CHIESA PARTICOLARE

R i a s s u n t o

L'esortazione apostolica *Vita consecrata* del 25 marzo 1996 presenta il ruolo ed il significato della vita consacrata nella Chiesa universale e particolare. La vita consacrata deve risplendere di nuovo splendore proprio nelle Chiese particolari, dove esiste e di cui fa parte la Chiesa cattolica. Ciò sarà possibile, quando le persone consacrate entreranno in collaborazione con vescovo e con clero diocesano.

Il vescovo è obbligato appoggiare il dono della vita consacrata, discernere e promuovere i nuovi carismi, cui lo Spirito Santo offre alla Chiesa, curando gli istituti già esistenti, riconoscendo l'autonomia, la disciplina interna e l'amministrazione. Questi scopi indica ai vescovi l'insegnamento del Concilio Vaticano II e postconciliari documenti della Chiesa, in particolare *Mutuae relationis*, il nuovo *Codice di Diritto Canonico* ed infine l'esortazione *Vita consecrata*. Essi invitano pure i vescovi di affidare ai membri degli istituti religiosi le incariche ed impegni delle persone consacrate nella Chiesa particolare. Esse, conservando loro carisma, devono volentieri assumere gli impegni affidati loro dai vescovi, dandogli stima ed obbedienza. Compiendo le opere apostoliche in primo luogo dipendono dai vescovi e dopo dai propri superiori. Di ciò la necessita di reciproci accordi anche con le strutture adeguate.